

Виолета Николовска

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Штип, Македонија

КОНЦЕПТИТЕ *ДОМА* И *ГРАНИЦА* ОД СЕМАНТИЧКИ, СОЦИОЛОШКИ И АКСИОЛОШКИ АСПЕКТ

(карантинско поместување на концептот граница - отворање во затвореноста)

Апстракт: Темата на рефератот ќе ги обработи концептите *дома*, *надвор*, *граница* и *дистанца* во еден исклучителен период на карантинската криза предизвикана од вирусот Ковид 19. Концептите ќе бидат анализирани од семантички, социолошки (доколку е потребно) и аксиолошки пристап. Акцентот ќе биде на контрастот што го донесува концептот *дома*, наспрема концептите *надвор* и *граница*; од друга страна ќе се занимаваме и со поимот *дистанца*, која во времето на епидемијата доби контрадикторни значења. Што е блиску, што е далеку? Каков е контактот и кога не е физички? Одговорите на овие прашања во услови на пандемија со постоење на виртуелни контакти сметаме дека ќе бидат многу интересни.

Клучни зборови: пандемија, дистанца, дома, граница

Во Толковниот речник на македонскиот јазик (ТРМЈ) А-Ж, том I (2003: 507) лексемата *дома* е дефинирана како прилог со повеќе значења. Основното значење на прилогот е: 'во својот дом, в куќи'. И дел од примерите покажуваат дека значењето на *дома* имплицира семејство: *Татко му е дома. Се враќаше дома кај своите. Дома нема никој*. Без да правиме анкета за семантичките пресупозиции на овој прилог ќе кажеме дека семантичките импликации се: 'семејство', 'приватност', 'затвореност (за другите)'. *Дома* е изолирано од светот. *Дома* е антоним на *надвор*. Професорот Кирил Конески, во ТРМЈ Л-О, том III (2006: 221) дава интересна дефиниција на прилогот *надвор*: 1. На отворен простор, не внатре и 2. Во конструкција со предлогот од во постпозиција за посочување дека нешто излегува од некакви рамки: *Излегоа надвор од селото*. Во првото значење, *надвор* е најширокиот антоним на *дома*. Второто значење исто така не ја исклучува антонимичноста со *дома*. Помеѓу *дома* и *надвор* постои граница. Физичка граница.

Нашето излагање има за цел да го анализира суштинското поместување на значењето на поимот *граница* (особено во контекстот помеѓу *дома* и *надвор*) во времето на карантинот причинет од пандемијата со Ковид 19 оваа пролет. Она што ја измести границата помеѓу *дома* и *надвор* (во услови на карантинот) беше виртуелниот простор. Во овој простор граница помеѓу *дома* и *надвор* немаше. Во Четиријазичникот на Пулевски (Пулџевски 1873) лексемата *кавга*, која стои во графата за турски јазик, е објаснета со *борба* (вербална). *Кавгата* се асоцира со поимот криза, која во философски контекст значи прочистување. Психолошки гледано, кризата го поттикнува човекот на борба. Со проблемите на прилагодувањето на личноста на фрустрациите (а карантинот секако можеме да го сметаме за фрустрација) се занимава авторот на учебникот Психологија

(Zvonarević 1964: 114-124). Како реакции на фрустрацијата, Звонаревиќ ги приведува следниве механизми: а) реорганизација на активностите; б) агресија и в) повлекување (што подразбира откажување од целта да се надмине фрустрацијата, повлекување во себе). Единствено позитивен пристап е првиот. Во агресијата се повредуваат другите околу нас, а со повлекувањето во себе човекот се повредува себеси. Ќе го цитираме авторот за реорганизација на активностите со цел да се надмине проблемот со фрустрацијата: „Ukoliko jedna vrsta aktivnosti ne donosi željene rezultate i ne rješava frustracionu situaciju, čovjek pokušava reorganizirati ili promijeniti svoju aktivnost kako bi ipak postigao ono što želi. Reorganizacija aktivnosti zahtijeva ponekad i promjenu ili napuštanje prvobitnih ciljeva, smanjenje ili povećanje početnih ambicija, navika i shvaćanja, prikupljanje novih ili reorganiziranje starih činjenica i argumenata itd. Ovakva reorganizacija aktivnosti ujedno je i najbolja, racionalna metoda reagiranja u frustracionim situacijama, koja obično dovodi do njezina rješavanja ili barem do ublaživanja njezinih posljedica (Zvonarević 1964: 118). Примерите за кои што ќе зборуваме во нашето излагање се примери на реагирање на фрустрацијата (карантинот) по (најдобриот) психолошки механизам – реорганизација на активностите.

Во такви кризни ситуации, во фрустрации, човекот го вади од себе она што го има: или најдоброто од него или најлошото. Во оваа криза, причинета од поставувањето на граница помеѓу *дома* и *надвор*, ќе се задржиме на она што таа го извади од луѓето како најдобро, а тоа е во врска со поместувањето, бришењето на поимот *граница*, што го отвори виртуелниот простор и комуникацијата. Внесување на светот дома. Излагањето се состои од неколку сегменти, кои ќе ни послужат како илустрација на овој феномен.

I Кафеаната е типично место што не е дом (во вистинска смисла), но е место за социјализација. Најрепрезентативно. Првиот удар од карантинот го почувствуваа кафеанциите и нивните (редовни) клиенти. Урбаниот начин на живот неминовно ја вклучува кафеаната: како место каде што се склучуваат деловни договори, се дружат и се среќаваат и младите и постарите, каде што се седнува и сам да се ужива во едно урбано кафе и катче. Првата реакција на ова поставување на граница беше создавањето на виртуелна кафеана под називот „Нема кафана нема мир“. Оваа група на фејсбук броеше околу 14 000 членови. Беше вистинска виртуелна „кафана“. Се постираа јадења (за време на карантинот некои луѓе особено ги развиваа своите кулинарски способности), песни, досетки. Се дебатираше на теми (за пијалоци на пример). Се откриваа старите пријатели, а се развиваше виртуелна блискост со нови. Дистанца и граница постоеше, но во физичка смисла. Социјална дистанца немаше.

Разликата меѓу поимите *физичка vs социјална дистанца* исто така беше предмет на дебата. Отец Антониј Петрушевски посветува внимание на овие два термини во посебен пост на фејсбук (на личниот профил од 13 април 2020, 9 часот и 14 мин.). Во текстот на отец Антониј Петрушевски, се дава и една нова, теолошка определба на концептот *дома*. Имено срцето е дома за секој поединец, за секој човек. Затоа е и битно човекот да се чувствува пријатно и кога е сам со себе, со мислите и чувствата на своето срце. Ќе цитираме дел од неговата анализа: „Фразата социјална дистанца станува нова парадигма на живеење. Но, бидејќи буквално означува општествена оддалеченост, а се користеше за укажување на физичко растојание, оваа фраза почна да ја избегнува и Светската

здравствена организација. Всушност, социјалната дистанца како оддалеченост од заедницата, како меѓусебна оттуѓеност и дистанцираност на луѓето еден од друг до крајна индивидуализација (неделливост, атомизираност на битието) е основниот проблем на денешницата. Парадоксално, но физичкото дистанцирање, физичкото оддалечување од другиот е предуслов за вистинското заедничарење. Оној што не може сам со себе, не може ниту значително да придонесе за заедницата. Оној што не е помирен со себе и во заедницата ќе го проектира својот душевен метеж. Зашто, заедницата секогаш е огледало на поединецот. Кога е сам (социјално дистанциран) човекот за својата личност секогаш негува некакво повисоко мислење. Само во соработка и во дијалог со другите секогаш излегуваат на површина нашите недостатоци. А, кога се појавуваат општествените проблеми, тие секогаш се можност да ја согледаме нашата грешка / грев или некритички, агресивно да ги обвинуваме другите.

Значи, човек мора во себе да има изградено вредности кои ќе ги вложи како свој придонес во заедницата. Од една страна, човекот кој не се чувствува дел од заедницата (кој е социјално дистанциран) не може да расте во личност, на која задоволувањето на својот интерес на сметка на другите нема да ѝ биде животното мото. Некои добродетели се стекнуваат во заедница, но основата на добродетелите е во односот со Бога. Во срцето се обликува личноста на човекот, и кога душевниот живот е во хармонија, тогаш срцето настапува како регулатор на силите на доброто и злото. (архимандрит Јован Крестјанкин).

Но, човекот затрчан по некои други материјални интереси (кои не се зло самите по себе), го изгубил патот до своето срце. Човекот се отуѓил од себе, а со тоа, неизбежно, и од другите. Затоа, ние мора да го пронајдеме патот до своето срце. Исус Христос во една парабола за синот кој од таткото го побарал својот дел од наследството и заминал во далечна земја (паралела со човештвото кое го узурпира светот кој Бог го створил и му го дал да го обработува), откако тој (синот) се освестил и се покајал, вели: „Кога си дојде при себе... (въ себѣ же пришедь...)“ (Лк. 15:17).

Кога човек ќе си дојде при себе, тогаш си дошол дома. Потоа, од дома може да излегуваме во заедница, во друштво, да се радуваме на другиот и да го даруваме со нашето внимание. Но, прво секој мора да си дојде дома. Срцето е домот од каде што тргнуваме и каде што се враќаме. Ако човек не наоѓа време за доброволно физичко дистанцирање, кое ќе го искористи за молитва и душевно самоиспитување, тогаш доаѓа време кога принудно ќе мора да остане дома и да се соочи со себе и со некои прашања за повисокото значење на животот, кои пак мисли дека ќе ги избегне со хиперактивност и потрага по инстант задоволства“...

На крајот, отецот завршува со изразот „Keep your distance, but stay close“ и приведува линк токму на оваа тема: <https://www.geisinger.org/.../social-distancing-vs...>

Со постоењето на виртуелната кафеана, дистанца и граница постоеше, но во физичка смисла, социјална дистанца немаше. Напротив.

II Во времето на карантинот (и во светски рамки), посебен социјален феномен беше и балконот. Тоа е меѓупросторот дома/надвор. Пресекот на двете множества. Феноменот балкон започна во Италија. Луѓето излегуваа на балконите и пееја и играа. Се бореа против стравот (таму смртноста беше најголема), се бореа и против поставувањето на граница, затворањето, социјалната изолација. Една од најпознатите е изведбата на

саксофон перформансот Bella Ciao на балкон од непознатиот изведувач во бело одело и шешир, изведба која го обиколи светот и беше инспирација на многу други изведувачи, меѓу кои и нашите Драган Спасов – Дац и Александар Митевски (во верзија Корона чао). Изведбата на овој елегантен саксофонист на балкон беше проследена со топлина и аплауз од соседите во околината и од целиот свет. Виртуелно. Во виртуелниот простор. Без граници. Изведувачот влезе во секој дом. Светот се поврза со Италија и меѓу себе. Феноменот балкон доби свое место на социјализација и праќање пораки. На него се аплаудираше како поддршка на медицинскиот персонал, во Белград се тропаше со тенџериња во знак на протест против предолгиот карантин.

Балконот, тој меѓупростор меѓу дома и надвор оживеа. Многумина, особено вработените жени најдоа време да го оплеменат. Се садеа цвеќиња, се создаде група на фејсбук под назив „Дворчето...“ која беше и е побројна од виртуелната кафеана. Се постираа слики од балкони, дворови, се разменуваа искуства. Социјална активност на гаење на убавина, на поддршка, љубов, внимание. Уште едно социјално зближување.

III Музичката и културната сцена пошироко заслужуваат посебно внимание. Музичката и културната сцена беа посебно погодени со карантинот и сè уште се. Тие подразбираат изведби пред публика и тоа колку што е побројна, толку подобро. Во карантинот тие беа комплетно парализирани и со методот на реорганизација на активностите се преселија во друг простор, виртуелниот простор. И возбудата беше уште поголема. Тој креативен и позитивен психолошки механизам ја донесе културата дома, без оглед на тоа каде, во која држава е тоа дома. Донесе возбуда на ослободување и социјално зближување. Ќе одбележам три настани, а ги имаше сигурно повеќе и кај нас и надвор од нашите граници. Првиот настан, кој мене лично ме правеше многу радосна беа карантин шоуата на босанската група Dubioza kolektiv. Се организираа секој понеделник во 20 часот и 30 минути. Во живо одеа концерти со многу разговор на тема карантин, многу хумор и музика. Комплетно ослободување на душата. На каналот youtube на прозорчиња, се собираа членовите на групата, изведувачите од различни градови во кои престојуваа. Игривме, пеевме и се смеевме.

Музичарот на славната група U2 состави и изведе песна за карантинот, која му ја посвети на целиот свет и особено на Италијаните. Текстот ќе го приведам во целост. Песната е со наслов: „Нека се дознае за твојата љубов“ / "Let Your Love Be Known": Yes there was silence / Yes there was no people here / Yes I walk through the streets of Dublin / And no one was near / Yes I don't know you / No I didn't think I didn't care / You live so very far away from Just across the square / And I can't reach But I can ring / You can't touch / But you can, you can Sing across rooftops / Sing down the phone / Sing and promise me you won't stop / Sing your love be known / Oh let your love be known / Yes there is isolation / You and me we're still here / Yes when we open our eyes / We will stare down the fear / And maybe I said the wrong thing / Yes I made you smile / I guess the longest distance Is always the last mile / And I can't reach But I can sing / You can't touch / But you can, you can / Sing across rooftops / Sing to me down the phone / Sing and promise me you won't stop / Sing and you're never alone (And again) / Sing as an act of resistance / Sing though your heart is overthrown / Sing, when you sing there is no distance / So let your love be known / Oh let your love be known / Though your heart is overthrown / Let your love be known. Во оваа песна Боно ја опишува тишината, празнотијата (од луѓе во просторот) поради карантинот. Песната е посветена на оние кои тој не ги познава, но не му е ни грижа за тоа; иако на дистанца тој порачува: можеш да

пееш со мене на телефонот, емотивно бара ветување дека нема да престанеш да пееш, како акт на љубов, како знак на отпор.. „пеј, кога пееш нема дистанца“. И навистина, мојот, но и светскиот карантин го одбележа песната: на балкон, на социјалните мрежи, на телефон¹...

За посебно одбележување се настаните што ги приредува Раде Шербеџија на својата официјална страница Rade Serbedzija official, @radeserbedzijaofficial (page). Страницата постоела и пред карантинот, но тој како што самиот вели дури и не бил свесен за тоа, бидејќи му ја уредувала екипа. Тоа се настани кои Раде ги подготвува и изведува секоја вечер (додека траеше карантинот кај нас, а и потоа). Тешко е да се класифицираат жанровски, бидејќи во нив Раде зборува за себе, пее, готви, рецитира. На 28 март, Раде го објавува, го пренесува написот од порталот Нова: „Моја Ленка и ја смо у самоизолацији“ – Nova portal; Времето го поминуваат во својот дом во Ријека (но во едно видео Раде вели не се заедно, тој е со ќерката Мими). Еве што пренесуваат порталите за неговата самоизолација: „Njih dvoje kvalitetno provode vreme u karantinu i uveliko rade na novim projektima. „Radimo na Krleži, jer sam pozeleo da proširim svoju monodramu *Moj obračun s njim* i izvedem je na Brionima ovog leta. Pripremamo se za sezonu s *Ulyssesom* (pozorište koje je u Puli osnovao sa suprugom), opet ćemo postaviti *Ko se boji Virđžinije Vulf, Kralja Lira, Antigonu*, a spremamo i jednu Lenkinu predstavu u koprodukciji s Beogradskim dramskim pozorištem, po jednom sjajnom filmu iz doba italijanskog neorealizma – *Ružni, prljavi zli*. Ozren Grabarić igra glavnu ulogu, uveren sam da će mu to biti uloga života, a koliko ih samo ima iza sebe“. Glumac je ovim putem apelovao da se treba držati izolacije.

“Razumno gledano, nema razloga za veliki strah. Prevencija je važna i moramo se držati izolacije i to upravo zato što nam je virus nepoznat. Mnogi će reći: “Da, ali koronavirus ima manju smrtnost od gripa”. Istina, ali mi grip poznajemo, a ovaj virus ne. Zato je važna doza opreza, ali ne semmo da paničimo”, poručio je on (Nova portal – 18. Mart 2020).

На 29 март вели: „Ali, evo, ponukan ovim nemogućim katastrofama sto su nas sve skupa snašle i zabile i zatvorile u naše stanove i kuće, osjećam potrebu da se direktno javim mojim prijateljima i gledaocima to jest slušaocima i da pokrenem prvi puta svoju Facebook stranicu. Zelim da snimam neke pjesme i da pricam neke price da nam prođe vrijeme ....Da se družimo i da čuvamo umjetnost u nama...“. Вака тој ја дефинира својата уметничка активност за време на неговата самоизолација и потоа.

Станува збор за рецитации, во кои го гледаме Раде како лупи компири, како го слика својот дом, со кесите со купена, всушност донесена храна на подот, на првото видео во ракавици, сликајќи средство за дезинфекција... пие вино во ракавици... на почетокот, потоа видеата стануваат сè попрофесионални, излегува од домот, прави прошетки, се снима сам, па го снима неговата ќерка Милица (Мими), која е уметник сама по себе. Овие, наједноставно речено перформанси, во кои Раде зборуваше за себе, пееше, готвеше, рецитираше, ја промовираше и својата ќерка уметник Мими, зборуваше за своите

---

¹ Линк до песната: <https://www.youtube.com/watch?v=ZRjaUjJb3Z8>

пријатели и пријателства се емитуваа секоја вечер. Во нив Раде Шербеџија се откри себеси како сè уште млад и полн со живот и ентузијазам уметник.

На крајот ова приведување на примери за уметноста во време на карантинот, како позитивен одговор на фрустрацијата, ќе споменам и за промоциите што се одржуваа он лајн, на пример на literatura.mk. Секако не опфативме сè, но мислам дека опфативме нешто што е доволно илустративно. И повеќе од тоа.

На крај, ќе се вратиме на почетокот. Нашата цел ни беше да покажеме дека во условите на карантин *границата* како поим го помести своето значење. Во виртуелниот простор, физичката граница, дистанца е ирелевантна. Таа не постои. Границата *дома/надвор* во виртуелниот простор се изместува. За време на карантинот мене светот, културата, културните настани, придружени со нова енергија и возбуда поради ограничувањата што беа поставени, ми дојде дома. Јас, поради природата на својата работа (која подразбира патување) сум поограничена во излегување од дома. Сега тоа што е надвор, со нова енергија и возбуда, ми дојде дома. И ме направи многу среќна.

Користена литература

Толковен речник на македонскиот јазик. Ред. К. Конески, I. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2003.

Толковен речник на македонскиот јазик. Ред. К. Конески, III. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2006.

Zvonarević Mladen. 1964. *Psihologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Извори – линкови

https://www.youtube.com/watch?v=uPtWjjUB_Aw (Раде Шербеџија – интимна исповед во карантин)

<https://www.facebook.com/radeserbedzijaofficial/>

<https://www.youtube.com/watch?v=7KSc1QK8f7U> (Раде Шербеџија - Имам пјесму за тебе)

<https://www.youtube.com/watch?v=HFtkb0GJtGI> (Dubioza kolektiv karantin show I дел)

<https://www.youtube.com/watch?v=TZoWXmg4Uoc> (Dubioza kolketiv, Први мај во карантин)

<https://www.youtube.com/watch?v=27ltkQCjuHc> (Dubioza kolektiv – прво шоу, најава, во светски размери; make some noise)

<https://www.youtube.com/watch?v=ZRjaUjJb3Z8> (Bono – Let your love be known)

SUMMARY

The aim of this paper is to show that in quarantine conditions caused by the pandemic Covid 19, the concept *boundary* changes its semantic value in relation to concepts *at home / outside*. The virtual space allowed to shift, to neutralize the border between *home* and *outside*. Through the virtual space the world entered the home (e-promotions, e-music and cultural performances). The balcony, that space between *home* and *outside* gained importance as a significant phenomenon. People improved this interspace, have socialized through it, have sent messages. A special phenomenon was the existence of a virtual bar / restaurant named: No bar (restaurant) – no peace. In times of crisis people take out what they have in themselves: the best or the worst. In our paper we focused on creative ways to overcome crisis (frustration). These are the results of the psychological mechanism called activity reorganization in conditions of frustration. These activities realized recommendation: Keep your distance, but stay close.